

FLIX: VILA DE LLAGUTERS (1780 - 1800)

Per J. R. Vinaixa Miró

El llibre "*La navegación en el Río Ebro*" de F. Carreras Candi ha estat, segurament, el veritable manual de l'usuari per a alguns historiadors a l'hora de parlar de la navegació pel nostre riu. Tot i que valorem la important tasca d'investigació històrica realitzada pel seu autor, no podem, per això, deixar d'observar que manca, entre les seves pàgines, aprofundir en un període, les darreries del s. XVIII, en què la navegació fluvial per l'Ebre català viu un moment de màxima efervescència, al compàs del creixement econòmic que Catalunya experimenta. De la importància d'aquesta estructura econòmica de serveis que la Ribera d'Ebre possibilitava dos-cents anys enrera n'és un bon botó de mostra el poble de Flix.

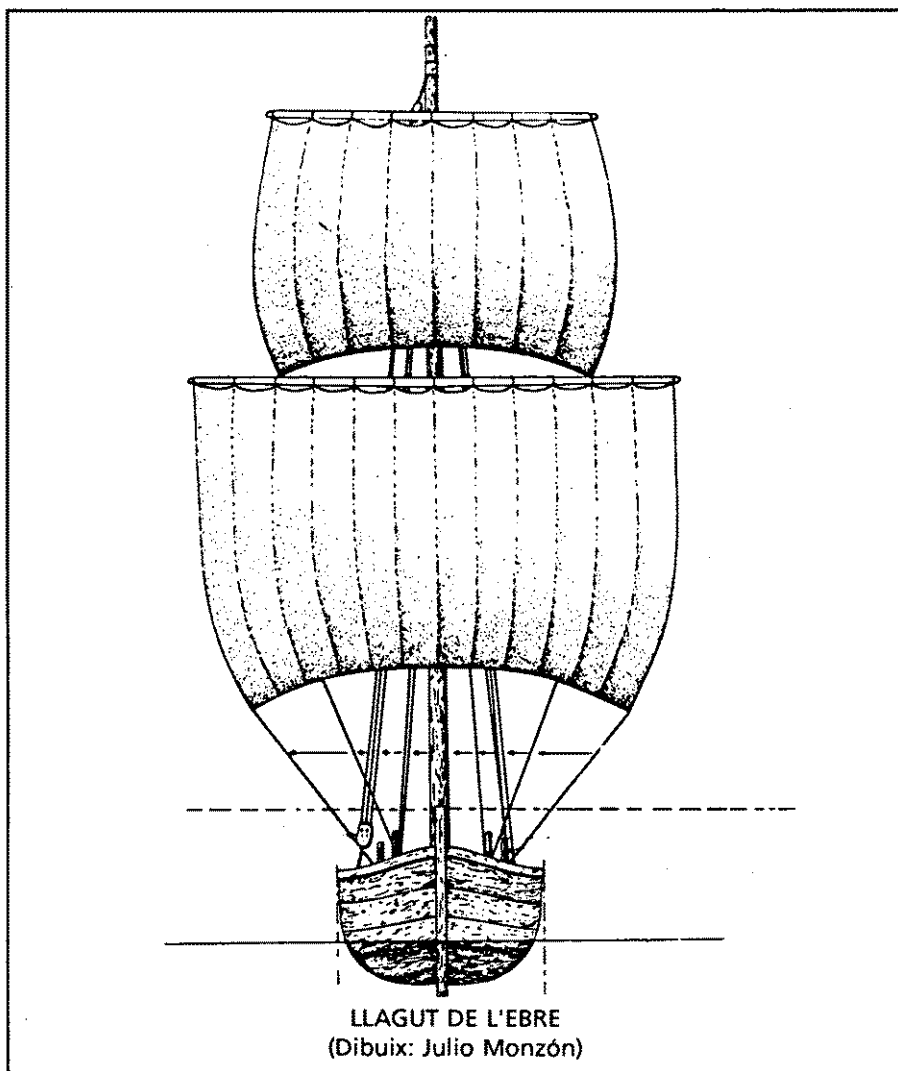
FLIX I L'EBRE

Bernat Espinal ens ajuda a emmarcar la vila de Flix en el context històric de l'època. En el seu "*Atlante Español...*" ⁽¹⁾ datat l'any 1783, hi són anotades entre d'altres, les següents referències:

"La vila de Flix (...) dista doce leguas (de Tortosa) fue antiguamente del magistrado de Barcelona (...) Des de el año 1714 es ralenga y esta situada (...) al pie de una montaña y sobre la qual hay un castillo que en lo antiguo era de las mejores fortalezas del Principado (...) en el dia esta destruido todo por los mismos Patricios. Se entra en ella por quatro partes y en las dos subsisten dos puertas que llaman la de Asco y la de San Geronymo (...) circuye esta villa el río Ebro en forma de una herradura: tiene 325 vecinos (...)".

Les paraules d'Espinal, però, no permeten descobrir la importància vital que el transport fluvial tenia per a aquesta població. Documents coetanis a l'esmentat ens ajudaran a omplir aquest buit documental. La declaració que Pablo Sanchez, soguer de Flix, feia l'any 1792 és prou significativa al respecte:

"(...) Sabe que en las ocasiones que hay mucho trafico y transporte de trigo en Aragon por estar inmediata dicha villa (Flix) al Rio Ebro se aplican en dha ocasion los labradores y Maestrales de dha villa a hacer Patronos sirvientes o Peones de las Barcas pues en dificultad se hallaran en dha villa de Flix el numero de cinco o seis casas que no lo hayan executado el testigo lo ha hecho tambien distintas veces lo que es publico y notorio en dha villa" ⁽²⁾. El mateix rei, Carles

IV, en un document datat l'any 1807, reconeixia que la flota de llaguts de Flix era: "(...) la mas numerosa de la Provincia despues de Tortosa".

Cal preguntar-se per les causes d'aquesta dependència massiva d'un poble envers el riu que l'embolcalla. La resposta hem de cercar-la en diferents direccions. En primer lloc la tradició secular que la navegació fluvial tenia a la vila de Flix, circumstància, que per aquests anys, es va veure reforçada gràcies a unes condicions econòmiques, en general, força favorables. El reflex més fidel d'aquesta situació era el negoci dels grans aragonesos que atreia a un dinàmic sector de comerciants catalans.

Els grans (blat, metall, ordi, etc) seguia, principalment, dues rutes: la terrestre, passant per les terres lleidatanes, i la fluvial, seguint el curs de

l'Ebre. Si centrem l'atenció en aquesta segona via podem observar la importància geogràfica de Flix derivada en bona part per la seva proximitat a les àrees de producció.

No hem de menysprear tampoc l'existència de l'assut que obligava als llaguts que anaven a l'Aragó a passar per una de les dues vies de pas d'aquesta resclosa: el port i la "*Boquera*" (3). La càrrega i descàrrega en arribar a aquest indret era gairebé obligada per tal d'alleugerir el pes i evitar així un possible accident. Aquesta febril activitat permetia uns guanys, sempre necessaris, a un important sector de la població.

Flix comptava, a més, amb dos dels més importants i actius comerciants riberencs en el negoci dels grans: Antonino Castellvi (4) i Ramon Alabart. Aquest fet permetia un important moviment comercial autòcton que es veia enfortit, de vegades, gràcies al tracte de favor que rebia des de l'exterior (5).

Aquestes i d'altres circumstàncies (existència del Reial Alfoli, etc.) feien de Flix un centre de vital interès comercial. Els llaguters, veritables senyors de l'Ebre, esperonats pels beneficis evidents que el transport fluvial generava, incrementaren la seva activitat, de tal manera que aquests anys tenen quelcom de similitud amb un altre període, relativament més recent, la 1a Guerra Mundial, que va permetre, gràcies a la demanda de carbó, un revifament de la navegació per l'Ebre.

MERCADERIES QUE TRANSPORTAVEN ELS LLAGUTERS DE FLIX

El tipus de mercaderies que transportaven els llaguts és un altre aspecte que cal puntualitzar per tal de fugir d'alguns tòpics. A les acaballes del s. XVIII dues eren les mercaderies més freqüents que davallaven riu avall: els grans i material bèl·lic divers (canons, bombes, bales...). En segon terme quedaven, tot i que també era significativament important, el transport d'ametlles, faves, aiguardent, etc.

Els grans que baixaven pel riu, en general, provenien de les terres veïnes de l'Aragó, i tenien una destinació força diversa. Bona part dels pobles riberencs de Catalunya acollien amb els braços oberts l'arribada d'aquestes mercaderies ja que n'eren deficitaris.

Els grans focus de distribució, riu avall, d'aquests grans a les darreries de s. XVIII eren: Mequinensa (6), Flix, Masos de Móra (7) i Tortosa. Els dos darrers indrets s'havien convertit, a les acaballes del segle, en els centres més importants de distribució de grans de la Catalunya meridional.

La destinació del material bèl·lic, que provenia de Navarra, tenia com a únic destí Tortosa.

Centrem aquestes observacions a Flix. El 5 de desembre de 1780 D. Gregorio Carpentier i Duque escrivia, des d'aquesta vila, al Baró de la Linde tot informant-lo dels llaguts que havien passat per la "*Boquera*" de Flix en l'espai gairebé d'un mes:

"Las embarcaciones qe han saltado la Boquera des del dia 8 de Nobre. proximo pasado son 18 las 7 con pertrechos de guerra, una con Botas de Aguardiente, otra con simiente de cañamo, y las nueve restantes sin cargo pues estando con granos las embargaron y hicieron descargar en el reino de Aragon (...)"

Fins ara hem esmentat les mercaderies que els llaguters flixencs transportaven riu avall. Una mercaderia que seguia una direcció ben contrària a l'anterior era la sal. Des de molts anys enrera Flix s'havia convertit en el centre de distribució de la sal que provenia de les salines del Baix Ebre. Allí estava ubicat el Reial Alfollí, és a dir el dipòsit de sal. Aquesta mercaderia es distribuïa després pels actuals pobles riberencs. A 1785 D. Gregorio Carpentier, comissionat del rei a Flix, era a la vegada *"Administrador de la Renda de las Salinas del partido de Flix"*, càrrec que ocuparia durant molts anys.

EL CONTROL DEL RIU

A les acaballes del s. XVIII, la navegació per l'Ebre, i concretament el tram corresponent a la jurisdicció de Catalunya, restava sota l'administració de la Comandància Militar de Marina de Tortosa. Aquest organisme exercia el control directe sobre gairebé tot el sistema jurídic-administratiu que girava entorn del transport fluvial.

Entre les tasques administratives realitzades per aquesta Comandància cal destacar, pel que fa referència als llaguts i llaguters:

- a) Expedir el nomenament de patró de llgut.
- b) Atorgar la patronia d'un llgut.
- c) Autoritzar o no la construcció de nous llaguts prèvia revisió de l'embarcació per part del *"delineador"*.
- d) Autoritzar o no les vendes i/o intercanvis que es fessin sobre aquests mitjans de transport.

La sol·licitud de la patronia del llgut, així com el nomenament de patró, exigia un memorial previ per part dels interessats. En el cas de la demanda de patronia d'una embarcació, la tasca burocràtica més freqüent, s'exigia, també, algunes dades tècniques sobre el llgut en qüestió.

En alguns pobles riberencs (Flix, etc.) hem localitzat la figura del batlle de marina ⁽⁸⁾ que interpretem com un càrrec destinat a exercir un control més estricte sobre aquest comerç fluvial.

En el següent fragment podem observar un exemple de la vigilància que s'exercia sobre la navegació per l'Ebre:

"(...) sin hallarse matriculado en Flix se mando a dho Rodes (Fco Rodes, patró de llgut de Flix) por disposicion del antecesor de V.S. en 23 de septiembre de 1775 que dentro de un mes devia matricularse el y embarcacion o bien sacar el Buque de la Jurisdiccion de Cataluña con apercebimiento que no

executandolo no se le permitira la navegacion en el y se le daria por decomiso (...)» 9). Possiblement aquesta sigui la causa massiva sol·licitud de patronies que els llaguters de Flix realitzen l'any 1786. L'1 d'octubre ho feien: Andreu Catala, Joseph Catala, Joseph Delgado, Joseph Macip, Joseph Oriol, Ramon Oriol, Fco Horta, Cristobal Torres i Pedro Torres. El 12 de novembre ho feia Matheo Suñer.

LA CONSTRUCCIÓ DELS LLAGUTS

La construcció del llagut estava a càrrec de l'anomenat "*Maestro Carpintero de Ribera*" restant el nom de "*Calafate*" per aquells que solament reparaven el llagut.

La major part dels llaguts de Flix s'havien construït a les drassanes de Tortosa o a Xerta. La fabricació del llagut exigia diferents passos administratius. En general, es signava un contracte per part del "*Maestro Carpintero de Ribera*" i l'interessat, atenent sempre a les característiques sol·licitades per aquest darrer. Una vegada construït es demanava, per part del mateix interessat, un permís a la Comandància de Marina de Tortosa per tal de varar el llagut. Abans d'atorgar aquest permís, el "*delineador*" oficial havia de mesurar les tones i comprovar les característiques tècniques del llagut. Una vegada aquest donava el seu vist-i-plau s'havia d'adreçar tota la documentació, de l'embarcació, a la Comandància de Marina per tal de què fos inscrita a les llistes d'aquest organisme públic ("*asiento*").

LLAGUTS I PATRONS (1780-1800)

Fins ara hem esbossat el context històric concret on centrem la nostra investigació sobre els llaguts i llaguters de Flix. En aquest apartat donarem a conèixer el nombre de tots ells.

Abans, però, algunes breus observacions. No és el nostre objectiu portar a terme una visió de tots els flixencs vinculats a la navegació per l'Ebre sinó solament els patrons de llagut, és a dir aquells veïns que tenien al seu càrrec la responsabilitat de la patronia d'un o més llaguts.

Si bé no excloem l'existència d'algun altre possible patró de llagut, els vint-i-tres que apareixen en aquest estudi corresponen als patrons reconeguts de manera oficial entre 1780 i 1800. Aquest espai de temps solament serveix per a emmarcar, dintre d'uns límits temporals, la nostra recerca històrica. Les referències sobre aquests llaguters, no pretenen ser una biografia de cadascun d'ells, entre d'altres coses, perquè la documentació conservada no ho permet, sinó oferir una visió general sobre la seva activitat.

Cal puntualitzar també que al llarg de tot l'escrit respectem la grafia original més emprada de cadascuna de les persones esmentades.

Els llaguters flixencs que tenien el reconeixement oficial de patrons

de llaguts foren:

Fco Bages:

Un veí de Flix, Fco Tarrago, va declarar l'any 1792 "(...) dixo que *jamas ha sido el referido Fco Bages en dicha villa de Flix tenido ni reputado por labrador si solo por patron de laud (...) y dixo el declarante saberlo por haverlo visto ... assi siempre en tanto qe este invierno le ha visto el propio testigo viajar dirigiendoy guiando su Barco como a tal patron qe lo es casi diez y siete años ha por haverse creado dos años antes que el mismo declarante (...)*" 100. Fco Bages tenia 52 anys a 1792.

L'any 1779 es va demanar per a Fco Bages, aleshores mariner i veí de Flix, la patronia del llagut "*San Francisco de Paula*" de "500 quintales". Els interessats eren Tomas Bohigas, de Tortosa i Ramon Alabart, de Flix que tenien les 7/8 de la propietat i el mateix Bages que tenia 1/8. El permís per a la construcció del llagut s'havia sol·licitat el 31 de desembre de 1778. El llagut fou construït per Bta. Nicolau "*Maestro Carpintero de Ribera*", veí de Tortosa. Un document datat l'any 1804 diu que el "*San Francisco de Paula*", que havia estat patronejat per Fco Bages, ara està exposat a "*deteriorarse enteramente por falta de uso y navegación*" per la qual cosa els propietaris volen reparar-lo i donar la patronia de dit llagut a Cristobal Escardo de Tortosa.

Baldiri:

Pràcticament res sabem sobre aquest patró. L'única referència que tenim, i que confirma la seva condició de llaguter, està datada l'any 1792. No excloem que aquest patró sigui, en realitat, el renom d'un dels llaguters que apareixen entre aquestes pàgines.

Andreu Catala:

L'any 1786 es sol·licitava la patronia del llagut "*San Andres*" per a Andreu Catala. El patró (Catala) era propietari del llagut en 1/7. La resta pertanyia a Joseph Ferrer de Tortosa.

Joseph Catala:

Fill de Joseph Catala. L'1 d'octubre de 1786 es demana per a Joseph Catala la patronia del llagut "*San Pedro*". Els propietaris eren Antonio Castellvi, de Flix; Joseph Ferrer, de Tortosa; Jaime Espina, d'Altafulla i el mateix Catala (1/8).

Comte:

No descartem que aquest correspongui, en realitat, al renom d'un dels llaguters esmentats en aquest estudi. D'aquest patró solament sabem que va fer l'any 1786, quan l'Ebre estava sota l'eufòria del transport de grans aragonesos, un total de tres viatges per una companyia comercial forània. Segons una anotació datada el 14 de gener de 1786 havia baixat de Gelsa als Masos un total de 500 quarteres de grans aragonesos. En una altra anotació corresponent al 10 de març del mateix any, amb el mateix origen i destí, declarava haver baixat 450 quarteres més. Al tercer viatge,

el 8 d'abril, va carregar a Gelsa i Mequinensa un total de 510 quarteres de gra que va baixar fins als Masos de Móra.

Joseph Delgado:

L'1 d'octubre de 1786 es va demanar la patronia del llagut "Nra. Sra. de la Cinta" per a Joseph Delgado. Els propietaris del llagut eren Mauricio Puig de Riba-roja (7/8) i el mateix Delgado (1/8).

Escola:

D'aquest patró de llagut flixenc solament sabem, per una anotació datada el 10 de març de 1786, que va baixar 684 quarteres i 1 quartà de gra de Gelsa als Masos de Móra.

Com és el cas del patró Baldiri no exclouem la possibilitat que aquest correspongui en realitat al renom d'un dels patrons aquí esmentats.

Fco Horta:

L'1 d'octubre de 1786 es va sol·licitar per a Fco Horta la patronia del llagut "San Phelipe". Els propietaris del llagut eren Antonio Castellvi, comerciant de Flix (6/7) i el mateix Horta (1/7). En un document de l'any 1784 hi és anotat: "*Que el declarante (Domingo Sanchez, de Flix) por Fco Horta entiende un Patron de un Barco que es conocido por el estudiante el qual lahute segun voz y fama publica es propio de Antonino Castellvi*" (11).

Fco Macip:

El 7 de juliol de 1779 es va sol·licitar per a dit Macip la patronia del llagut "San Antonio de Padua". El llagut era propietat de Ramon Alabart, de Flix (2, 5/6); Miquel Labrador, de La Granadella (2, 5/6) i el mateix Macip (1/6). En un document datat el 14 d'octubre de 1779 exposa que havia comprat, feia poc, el llagut "San Martin" de "500 quintales" a Vicente Marti, de Xerta, per la qual cosa demanava la patronia de dit llagut.

Joseph Macip:

L'1 d'octubre de 1786 es sol·licitava la patronia del llagut "San Roque" d'unes "190 cargas" per a Joseph Macip. Els propietaris són Ramon Alabart (3/7), Salvador Brunet, de Xerta (3/7) i el mateix Macip (1/7). El 3 de gener de 1801 va signar un contracte de noliejament amb Estevan Baster, comerciant de Blanes i Juan Socias, veí de Constantí pel qual es comprometia a fer tots els viatges que pogués fins a Sant Joan per tal de baixar blat de l'Aragó.

Joseph Masot:

Per decret del Capità General del Departament de Cartagena datat el 24 de novembre de l'any 1800 se li va concedir "(...) la clase de Patron Practico del Rio Ebro" per tal de poder patronejar la barca anomenada "San Josef". Com en aquest document no se li va lliurar el "Auto de Patronia" sinó el certificat de la matrícula del llagut va haver de tornar a sol·licitar el títol oficial el 14 de febrer de 1803.

Ignaci Mur:

Joseph Peña, cerer i adroguer de Flix, que havia fet construir el llagut anomenat "*San Josef*" de "*500 quintales*", demana al Comandant de Marina de Tortosa que autoritzi la patronia de dit llagut al mariner de Flix Ignaci Mur. Aquest patró participava com a propietari de l'esmentat llagut en 1/4.

Andreu Oriol:

En un document datat l'any 1792 hi és anotat "(...) *haber visto el mismo testigo (Fco Tarrago) a Andres Oriol por espacio de veinte años navegar y tener el oficio de patron de Laud o Barco viajando y transportando en este los cargos qe le han mandado cargar y qe cinco años a esta parte (és a dir a 1787) qe el mencionado Oriol no exerce tal oficio a causa de haver algun tanto perdido la vista*" (12).

Ramon Oriol:

Ramon Oriol era, possiblement, fill d'Andreu Oriol. L'1 d'octubre de 1786 es demana la patronia del llagut "*Nra. Sra. de la Merced*" per a aquest patró. Els propietaris del llagut eren Joseph Ferraten, de Barcelona (7/8) i el mateix Oriol (1/8).

Joseph Oriol:

L'1 d'octubre de 1786 es va demanar per a dit Oriol la patronia del llagut "*La Virgen de Montserrat*". El propietari principal tornava a ser J. Ferraten, de Barcelona (7/8). La resta (1/8) pertanyia al patró Oriol.

Fco Rodes:

El 6 de desembre de 1777 es va demanar la patronia del llagut "*San Antonio de Padua*" de "*500 quintales catalanes*" per a dit Rodes. Aquest llagut ja el patronejava aquest llaguter des de l'any 1775, data en què se'l va obligar a matricular el llagut o treure'l de les aigües jurisdiccionals de Catalunya. Els propietaris del llagut eren Miguel Labrador i Juan Moya, tots dos de La Granadella; Ramon Alabart de Flix i el mateix Rodes.

El 3 de febrer de l'any 1779 els interessats en el llagut "*San Antonio Abad*" que eren Joseph Ferre, del comerç de Tortosa; Antonio Castellvi, de Flix; Jaime Espina i Joseph Cabestany, tots dos d'Altafulla, sol·liciten la patronia del llagut per a Fco Rodes. Aquest llagut havia estat construït l'any anterior per Gabriel Mayor, veí de Xerta i "*Maestro Carpintero de Ribera*".

En un document datat l'any 1784 hi consta "(...) *el testigo (Domingo Sanchez) entiende por Fco Rodes un patron de Lahute conocido por el saboll (...) que segun voz y fama publica es de Antonino Castellvi*" (13).

L'any 1793 Fco Rodes ja era "*de edad avanzada*". El seu fill Joseph continuaria la tradició de llaguter.

Fco Rodes:

Tot i que tenim el dubte de si correspon o no al patró abans esmentat

ens decanem per considerar-lo apart per dos motius. El primer té a veure amb l'edat de l'anterior, que com ja s'ha dit, aquell ja era gran l'any 1793. Aquesta circumstància no s'adiu amb el viatge que va fer aquest patró l'any 1801 a Gelsa, conjuntament amb Fco Tarrago, per a baixar diferents varietats de grans. L'altre aspecte a considerar és el nom del llagut. L'any 1801 apareix un Fco Rodes patronejant el llagut "San Jose" de "220 cargass".

Joseph Rodes:

Era fill del també patró de llagut Fco Rodes. El 27 d'agost de 1793 es va presentar un memorial a la Comandància Militar de Marina de Tortosa que tenia com a objectiu aconseguir per a aquest llaguter la patronia del llagut "San Cristobal". Avalen aquest memorial Antonio i Felipe Castellvi, germans de Flix. En el document exposen, entre d'altres coses, que Joseph Rodes, fins aleshores solament mariner de Flix "es practico de rio". L'any 1807 J. Rodes demana llicència per a poder vendre el llagut perquè estava "(...) deteriorado de resultas de la navegación que acaba de hacer del Reyno de Aragon (...)".

Matheo Suñer:

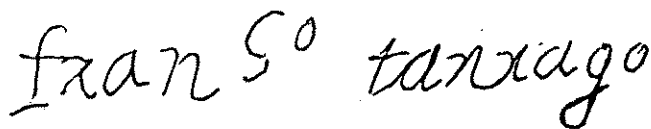
El 12 de desembre de 1786 aquest patró de Flix va demanar la patronia del llagut "San Antonio de Padua". Ell era propietari del llagut en 1/7. La resta era propietat d'Antonio Castellví de Flix, Joseph Ferrer de Tortosa i Jaime Espina d'Altafulla.

Fco Tarrago:

A 1792 declarava tenir 41 anys. Mauricio Puig de Riba-roja va adreçar un memorial el 2 de gener de 1782 a la Comandància de Tortosa sol·licitant que s'autoritzés a Fco Tarrago patronejar el llagut anomenat "Nra Sra de la Cinta" de "750 quintales". El patró tenia en propietat 1/12, la resta pertanyia al dit Puig.

En una anotació datada el 18 de gener de 1785 hi consta que el patró Tarrago havia baixat 858 quarteres i 6 quartans de blat de Gelsa a Tortosa, a càrrec d'una important companyia de Calaf especialitzada en la compra de grans aragonesos. El 18 de febrer del mateix any havia baixat un total de 839 quarteres i 6 quartans del mateix producte.

Sabem que l'any 1801 Tarrago patronejava un altre llagut el "San

A handwritten signature in dark ink, reading "fran^{so} tarrago". The signature is written in a cursive, slightly slanted style. The "so" is written as a superscript. The entire signature is enclosed within a rectangular border.

Signatura de Fco. Tarragó, patró de llagut de Flix. Any 1801

Ramon" de "280 cargas". L'1 de maig de 1801 va signar un contracte de noliejament amb el comerciant Valentí Borrás d'Ulldecona ⁽¹⁴⁾. El document establia que els patrons de Flix Fco Tarrago i Fco Rodes anessin a Gelsa a carregar de blat, ordi i faves i que baixessin les mercaderies a Móra, als Masos o a Amposta. A canvi els patrons cobrarien 16 duros de plata per capa a més de 12 rals jaquesos per càrrega si es portava a Móra o 18 rals si es portava a Amposta.

Cristoval Torres:

L'1 d'octubre de 1786 es demana per a Cristoval Torres la patronia del llagut "*San Christoval y San Isidro*". Eren propietaris, per meitat, el seu pare Joseph Torres i Gregorio Carpentier Duque, tots dos veïns de Flix. L'any 1798 Cristoval Torres va vendre al patró Andreu Martí, de Xerta la part que li pertocava com a un dels propietaris del llagut esmentat (1/4). S'estipulava que el preu de venda era de 162 lliures 10 sous moneda d'ardits i pel pagament es fixava un termini de dos anys. Sabem que l'any 1802 patronejava dos llaguts el "*San Cristoval y San Antonio*" (més gran) i el "*San Cristoval*".

Pedro Torres:

L'any 1792 tenia 36 anys. L'1 d'octubre de 1786 es demana per a dit Torres la patronia del llagut "*Nra Sra del Remedio*". El llagut era propietat de Ramon Alabart, de Flix; Joseph Moya, de La Granadella i del mateix Torres (1/4).

El 28 de gener de 1801 va signar un contracte de noliejament amb Bernardo Cabanne, del Comerç de Tortosa ⁽¹⁵⁾. Al contracte s'establia que dit Torres hauria de fer un viatge a Escatró per a carregar blat i baixar-lo a Tortosa. El preu per nòlit era de 6 pessetes per cafís de blat, més 16 duros de plata per capa per al patró i un cafís de blat de gratificació per a la tripulació. El llagut patronejat per Torres, segons el document, era el "*San Alexos*" d'unes "250 cargas".

Joseph Torres:

Sobre aquest solament tenim una referència de l'any 1792 que ens confirma la seva condició de patró i que la seva edat era de 45 anys.

Som conscients que aquest escrit resta orfe d'alguns punts importants dintre de la navegació per l'Ebre en el seu tram català: característiques físiques dels llaguts, beneficis derivats del transport, capital invertit, etc. però limitats com estem d'espai esperem que aquestes línies serveixen, si més no, per a destapar la importància de la navegació fluvial a la nostra comarca a les acaballes del s. XVIII mitjançant una visió del poble més representatiu.

(1) B. Espinal "Atlante Español o descripcion general de todo el Reyno de España" Madrid. 1783.

(2) A(rxiu) C(orona A(ragó)). Audiència Territorial. Plets Civils n.º 869.

(3) La "Boquera" era una mena de segon port que es trobava a un extrem de l'assut de Flix. Per allí baixaven les aumadies. El salt dels llaguts per aquest indret resultava més car que el salt pel port situat a l'altre extrem.

(4) Després de la seva mort, ocorreguda a 1792, seran els seus fills Antonio i Felipe qui continuaran la mateixa activitat.

(5) No hi ha que oblidar que la població de Flix, des de les primeries del s. XVIII, formava part del patrimoni reial i per tant objecte d'atenció preferent pels interessos de la Corona.

(6) Gregorio Ibarz, comissionat del rei, exercia conjuntament amb el seu consogre Ramon Ibarz el monopoli sobre aquest producte.

(7) Els Masos de Móra s'havia convertit, gràcies a l'existència en aquest indret d'un graner propietat d'una companyia comercial forània, en un dels més importants centres de compra-venda de grans a Catalunya. Aquest negoci fou administrat, en l'espai del temps que ens ocupa, per Jaume Terrats, primer i per Ramon Castella, després.

(8) El veí de Flix Felipe Castellví va ser durant més de trenta anys batlle de marina de Flix, Ascó, Vinebre i Riba-roja. A 1795 era batlle de Marina a Benissanet Juan Bta Viejo.

(9) A(rxiu) H(istòric) de T(arragona). Notari Fibla, de Tortosa. Caixa 1558. Foli 59.

(10) A.C.A Audiència Territorial. Plets Civils. N.º 869.

(11) Ibídem.

(12) Ibídem.

(13) Ibídem.

(14) Aquest darrer ho feia per compte de Jose Cos, resident a Gelsa, comissionat per a la compra de grans per a l'abastiment dels treballadors de les mines i transports de les "Reales fabricas de plomo de Falset".

(15) Aquest darrer actuava en nom del també comerciant Pedro Lapeyrade, de Saragossa.

